

Sammendrag af bogen: "Hvad er god forskning?" af Bo Jacobsen, Psykologiske og sociologiske perspektiver, Hans Reitzels Forlag, 2001, foretaget nov.-dec. 2001.

1. Forskning og verden

Bogen handler om de sider ved forskning, der ikke kan læres på metodekursus. Det er forskerens tankeprocesser, arbejdsvaner, samarbejdsforhold, hans og hendes personlige og sociale forskerliv og vekselvirkning med samfundet, med andre ord: forskningens ånd.

Del 1. Forskningens væsenstræk

2. Hvad er god forskning?

Definition af forskning:

"Menneskehedens samlede bestræbelse på gennem undersøgelse og tænkning at bringe ny erkendelse til verden".

Kvalitet er vigtigt, og det er muligt at udpege kvalitet!

Erkendelse: Ny viden og indsigt.

Forskning: Både frembringelse af ny viden ved at fremskaffe nye data til veje og dannelse af ny indsigt ved omtolkning af allerede indsamlet viden.

Kriteriet for videnskab/ikke-videnskab er, at påstandene skal være formuleret på en sådan måde, at det er muligt at tilbagevise dem ud fra andre vidensfund.

Forskning må afgrænses fra ren dataindsamling, der kan ses som en hjælpedisciplin til den egentlige forskning, der også omfatter teoriudvikling og teoriafprøvning. "Forståelse af verden... opnås ved hjælp af teorier, ikke ved hjælp af kataloger. Først når vi studerer mønstre og sammenhænge i materialet træder forskningen i kraft" (Bunge, 1967:27).

Frembringelse af ny viden og indsigt: Kan have karakter af at 1) opdage noget allerede eksisterende og af at 2) konstruere noget, der ikke har eksisteret før.

Ad 1. Opdage, at finde, afdække, undersøge, beskrive, analysere.

Ad 2. Opfinde, konstruere, opbygge, udvikle, udforme, skabe, producere, fremstille.

De seneste år har socialkonstruktivistisk orienterede forfattere argumenteret for, at forskningen i langt højere grad end tidligere er konstrueret af mennesker, snarere end blot en registrering af en allerede foreliggende virkelighed.

Forskningskvalitet: Den meget gode forskning følger sit fags metodiske regler. Den er videnskabeligt væsentlig ved at flytte eller undersøge grænser vedrørende teoretiske grundproblemer og ved at efterprøve vigtige empiriske konsekvenser af fagenes teorier. Den kan være samfundsmæssigt eller praktisk væsentlig ved at løse eller kaste lys over problemer af betydning for menneskers dagligliv, hvad enten det drejer sig om materielle kvalitetsprodukter, bedre sundhedsydelse eller øget kulturel livskvalitet.

Den særligt gode forskning er også karakteriseret ved nytænkning og originalitet, f.eks. gennem måden at betragte eller analysere et emne. Det kan også være måden at undersøge på, der rummer metodisk nydannelse.

Opsamling: Kvalitet kan være væsentlighed, originalitet, grundighed, stringens, dybde mv.

3. Forskningens centrale træk

Hvad er kernen i forskningsaktivitet? Der er mange slags forskning, og Jacobsen argumenterer for, at al forskning har en væsenskerne, der kan indkredses og beskrives og som har historiske rødder langt tilbage i tiden. Det fælles kommer til syne, når forskningen ses som menneskelig aktivitet. Det fælles er: Forskning er systematisk undersøgelses- og tankevirksomhed, der resulterer i et skriftligt produkt, der rummer ny viden eller ny verdensforståelse. Forskningsaktivitet er karakteriseret ved følgende distinkte træk: tankefrihed, sandhedssøgen, efterprøvelse, sammenhængssøgen og offentliggørelse.

En uddybning:

Forskningsaktivitet indebærer tankefrihed samt den dermed forbundne ret og pligt til at kritisere andres tanker.

Forskningsaktivitet indebærer bestræbelser på at opsøge, beskrive og afdække sandhed samt bestræbelser på at afsløre falsk erkendelse.

Forskningsaktivitet indebærer, at ens resultater skal bevises, demonstreres, efterprøves eller på anden måde godtgøres for verden.

Forskningsaktivitet indebærer bestræbelser på at opnå indsigt i og forståelse af tingenes sammenhæng.

Forskningsaktivitet indebærer, at resultaterne offentliggøres.

Del 2. Forskning som personlig aktivitet

4. Forskning som opdagelsesproces

Karl Popper skelner mellem to væsensforskellige sider af videnskabsprocessen: at opdage og be-rigtige. De er, siger han, underlagt to helt forskellige logikker, *the context of discovery* og *the context of justification*.

I den første proces udvikler man det nye og originale i sit bidrag: ser et nyt fænomen, fornemmer pludselig forbindelsen mellem to størrelser, indser hvordan to teorier eller forklaringer kan kobles, finder en overraskende tolkning eller synsmåde, udvikler en hypotese eller en tankerække. I den anden proces analyserer eller vurderer man den første, laver forsøg og eksperimenter, prøver efter, foretager beregninger, går påstandene igennem for at se, om de holder vand.

Begge processer er nødvendige og uomgængelige for god forskning. Hos Mario Bunge hedder opskriften, at man skal udvise "dristighed i gætningen, forsigtighed i efterprøvningen". De to så forskellige kvaliteter skal begge være til stede, de skal udfordre og binde hinanden.

Af Bunges formel følger, at forsigtighed er uinteressant, hvis ikke dristighed først har været der.

Hvad er opdagelse?

At opdage er at se noget hidtil uset. Egentlig betyder ordet at bringe for dagen, dvs. at bringe frem i lyset.

Opdagelsesprocessen handler i sin kerne om at fornemme eller skimte, at noget må være til stede, og dernæst få øje på det og drage det frem i lyset, dvs. bringe det til en klar formulering, så andre kan se det, verificere det og tage stilling til det.

At opdage må afgrænses dels over for at opfinde og dels over for at opbygge og udvikle. Man opdager noget, der allerede eksisterer i verden, f.eks. en stjerne, en historisk årsagskæde, en økonomisk mekanisme, en social struktur. Derimod opfinder man noget, der ikke allerede eksisterer, f.eks. en discman, en ny slags medicin.

Forskellige slags opdagelser:

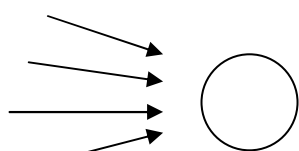
Den mest elementære form er at opdage en ny *genstand*, f.eks. en ny stjerne, en dyreart, en sygdom.

Man kan også opdage en *grundregel* eller et *grundmønster* for, hvad der styrer fænomenerne. Her vil fænomenerne være synlige, men reglen skjult. Eksempler kan være: en formel, en struktur, økonomiske lovmæssigheder.

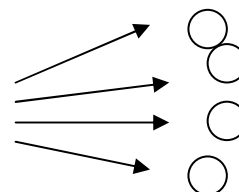
Man kan også opdage en *årsag* eller en *forklaring* på et konkret problem eller fænomen. En forsker kan være i gang med at undersøge årsagen til et bestemt socialt problem, og pludselig falde over en upåagtet, men afgørende årsag.

Endelig kan man opdage en *fortolkning* eller *forståelse* af et bestemt fænomen.

Opdagelser kan både være store og små. Psykologen J. P. Guilford, der har studeret den kreative proces, opstiller to grundmodeller for tænkning: konvergent og divergent. Ved konvergente tænkeprocesser søger personen et bestemt målpunkt, som giver svaret på vedkommendes problem. Ved divergent tænkning afsøger personen et felt for mulige ideer, der kan bruges i det problem eller den situation vedkommende er placeret i.

Konvergent tænkning

Divergent tænkning

Divergent tænkning er et væsentligt led i kreativitet og originalitet. Hver gang en person tænker divergent, udfører han eller hun en opdagelsesproces, stor eller lille. Almindeligt forskningsarbejde består således i et stort antal konvergente og divergente tankeprocesser i hurtig vekselvirkning. Disse beskrives i videnskabsfilosofien med begreber som deduktion, induktion og abduction (lat. føre bort, udadgående).

Opdagelsernes logik og metode

Opdagelser er a-metodiske i den betydning, at de foregår springvist og har en vis uberegnelighed og gådefuldhed over sig.

Ifølge de klassiske beskrivelser af den kreative problemløsning, finder denne sted i fire faser. Første fase er *forberedelse*, hvorunder personen møder problemet, bliver bekendt med problemsituationen og sætter sig ind i tidligere løsningsforsøg.

Dernæst kommer en periode af såkaldt *inkubation*, der egentlig betyder udrugning. Inkubationsfasen i kreativt arbejde er blevet beskrevet som en periode med en særlig sindstilstand, hvor tingene arbejder i personen, mens denne synes optaget af noget andet.

Inkubationen slutter ved den pludselige ankomst af tredje fase: *illumination*, dvs. den gode idé, problemets løsning, det mønster, hvor alle elementer falder på plads.

Sidste fase, *verifikation*, består af efterprøvning af den netop fremkomne gode eller rigtige idé.

Sansernes og fantasiens rolle:

Sanserne og sanseligheden spiller en vigtig rolle i opdagelsesprocesserne. Det gælder særligt synssansen og den dermed forbundne evne til at visualisere, at se noget for sig mentalt.

Opdagelse og undren:

Evnen til at opdage er forbundet med en mental indstilling, evnen til at undre sig, lade sig drive af nysgerrighed og bevare sit sind åbent.

Psykologen Milton Rokeach mener, der er tale om et bestemt personlighedstræk, som han betegner som "open mind", åbenhed i sindet, i modsætning til "closed mind".

Åbenhed kan dog ikke stå alene, men må suppleres med en stærk vilje til at komme et andet sted hen, end der hvor man er lige nu.

5. Forskerens intuitive og analytiske arbejdsproces

Forskningsprocessens fasedeling

Et typisk forskningsprojekt er ofte et forløb gennem faser som: emnevalg, litteratursøgning, problemformulering, hypoteseopstilling, dataindsamling, analyse, konklusionsdragning, diskussion.

Bo Jacobsen mener, der grundlæggende er to mentale eller psykiske evner, der indgår på vidt forskellig måde i de forskellige faser: den intuitive og den analytiske aktivitet.

Den intuitive aktivitet

Dette er mental aktivitet, der bygger på indre fornemmelse af, hvad der er væsentligt i en sag, hvad der er sagens kerne, hvad der er den rigtige eller frugtbare løsningsvinkel.

Intuition er evnen til umiddelbart at opfatte at opfatte en situation eller sammenhæng, selv om man på forhånd ved meget lidt om den.

Intuition fortæller forskeren, hvilken vej han eller hun med fordel kan kikke, hvor det kan betale sig at søge, hvor mulighederne ligger, hvordan problemet skal defineres eller struktureres, i vurdering af, hvilken metodisk tilgang, der vil være den mest frugtbare, i fornemmelsen af, hvor der ligger anomalier eller problemer i resultaterne, samt i skønnet over anvendelsesmulighederne og eventuelle perspektiver.

Den analytiske aktivitet

Herved forstås den mentale aktivitet, der følger videnskabens metodiske tænkeregler. Analytisk tænkning omfatter således logiske udredninger, almindelig kausaltænkning, det minutiøse studium af forskelle og ligheder samt kritiske vurdering af, om formulerede påstande holder vand, om de er klart og koncist formuleret, og om ens argumentation er tilstrækkelig stringent og rigorøs.

Det er karakteristisk for den analytiske aktivitet, at den er middelbar, distanceret og vurderende i modsætning til den intuitive aktivitet, der er spontan-umiddelbar, accepterende og præget af tæt kontakt med materialet.

Psykologen D.K. Simonton har beskrevet forskellen på intuitive og analytiske begavelser. Høj begavelse er kendetegnet ved, at personen er i besiddelse af et stort antal mentale elementer (ideer, viden, synspunkter osv.). Men hos den intuitive begavelse er elementerne organiseret anderledes end hos den analytiske, idet de er organiseret i netværksstrukturer med mange tværgående associationsmuligheder mellem helt forskellige elementer.

Den analytiske begavelse har sine elementer organiseret i faste logiske forbindelser, der er placeret i en klar hierarkisk struktur.

Forskerens afbalancering af de to aktiviteter

Et vellykket forskningsforløb synes at forudsætte, at forskeren kan trække på både sine intuitive og sine analytiske evner. De to slags aktiviteter er radikalt forskellige, foreningen af de to kræver en afbalanceret integration af modsætningerne.

Filosoffen Karl Jasper har prøvet at beskrive, hvad der kræves af en god forsker og universitetslærer (1965:113 ff.). Han inddeler egenskaberne i fire grupper:

Forskerens *almene færdigheder*, viden, udholdenhed, udviklingslyst. Forskerens *begavelse*, heraf afvejning af specielle evner over for almen begavelse. Forskerens værdimæssige og intellektuelle *engagement*, engagement i arbejdet, ægthed, sandfærdighed, interesse for omverden. Den fjerde egenskab er *kreativitet*.

Med disse synsmåder bliver det at være forsker også et personligt udviklings- eller dannelsesprojekt, mener Bo Jacobsen.

6. Forskning som personlig kamp

Forskning som personligt projekt:

Jacobsen mener, at forskning kræver et helhjertet engagement for at lykkes. Vigtige kampfelter er: det personlige liv, stoffet, det sociale, forskning og undervisning samt kønsbillederne.

At projektere betyder at kaste frem. Et forskningsprojekt er et fremkast, dvs. en ide om, hvordan verden kan være skruet sammen, som forskeren henter fra sit indre og kaster ud i omverdenen og frem i tiden. Projektet går ud på at undersøge, om verden hænger sammen som antaget, og dernæst at foretage en beskrivelse af denne sammenhæng.

At projektere er også at se noget for sig. Forskeren ser for sig, hvordan en mekanisme virker, en struktur ser ud, et videnshul kan udfyldes, en påstand underbygges, en forældret teori dementeres, en faglig forståelse udtrykkes eller en kommende bog udformes. Forskeren har en vision, som han eller hun arbejder på at realisere.

I en del tilfælde gælder forskerens vision eller indre billede ikke kun den enkelte forskningsopgave. I en bestemt forskers produktion over længere tid er der ofte bestemte temaer eller verdensforståelser, der igen og igen kommer til udtryk.

Realiseringen af de indre billeder er i høj grad, hvad der giver livet mening for forskeren. Forskningen har også i en anden forstand en personlig eller eksistentiel karakter i form af, at den enkelte fanges ind af sine egne tidligere valg.

Kampen med stoffet:

At løse et uløst problem indebærer kamp, arbejdet går aldrig glat eller af sig selv. Studerer man tankeprocesserne hos en forsker eller en anden, der skal løse et intellektuelt problem, viser der sig et typisk mønster. Faser, hvor det opleves, at arbejdet skrider fornuftigt eller succesrigt fremad, veksler med faser, hvor det opleves, at arbejdet er gået i stå, at man er kørt fast i det.

I disse stilstandsperioder kan der ske det, at personen ikke kommer videre, før han eller hun opgiver noget af det, vedkommende har holdt fast i og troet på. Denne opgaven indebærer, at projektet i stort eller småt må gennemgå en omstrukturering, f.eks. ved at problemet omdefinieres, metoderne ændres, tankefigurerne vendes på hovedet.

7. Hvordan lærer man at forske?

Jacobsen skelner mellem at lære via mesterlæren og via udarbejdelse af en afhandling under vejledning. Ved en vejledt afhandling skriver stipendiaten et andet projekt, end vejlederen arbejder på, ved mesterlære arbejder stipendiaten hos en ældre forsker i en assistentfunktion og de arbejder på det samme projekt.

Spørgsmålet er, hvordan man bedst lærer at forske.

Forskning tilegnes som praksislæring

At lære at forske er en form for såkaldt praksislæring, der kan sammenlignes med at lære at udøve et kunsthåndværk, at lære at undervise, at lære at spille musik. Man lærer ved at se det demon-

streret af en, der virkelig kan, ved selv at forsøge sig frem, ved at få kommenteret sine øvelser og forsøg samt ved selv at reflektere over sine øvelser og forsøg.

Donald A. Schön har analyseret den praksislæring, der benyttes i professionel virksomhed, The Reflective Practitioner. How Professionals Think in Action. Det gør de ikke efter den traditionelle tre-komponent model: (i) teoretisk viden, som suppleres med (ii) anvendt viden, som begge udnyttes ved hjælp af (iii) praktiske færdigheder og holdninger.

Tre-komponent-modellen kommer bl.a. til kort fordi de situationer professionelle arbejder i, altid rummer unikke og uforudsigelige elementer, hvilket kræver divergerende tænkefærdigheder, dvs. en højtudviklet evne til at tænke i mange retninger på samme tid.

Schön argumenterer for en anden model: *reflection-in-action*, dvs. en udbygget og erfaret viden om, hvordan man handler i praksis samt en evne til konstant at følge sit eget praktiske arbejde op med overvejelser over, hvad man er i færd med, og eventuelle andre måder, man kunne gøre det på.

Omsat til forskningsområdet oversætter Jacobsen Schöns teori således: Man bliver en god forsker ved konstant at prøve sig selv af i delvist ukendte situationer kombineret med, at man udvikler en færdighed i konstant at reflektere over, hvordan man er i færd med at arbejde med det, man arbejder med lige nu, f.eks. reflekterer over, hvordan man definerer sit problem, hvordan man anvender sin metode, hvilke tankemodeller, der indfinder sig, hvordan man arbejder med rivaliserende hypoteser, hvilke opfølgingsperspektiver man får øje på osv.

Den taves videns rolle i forskeruddannelsen

Forskningsaktivitet består dels i anvendelse af eksplicite metoder og regler (f.eks. regler for udformning af spørgeskemaer), dels i udøvelse af faglig intuition, situationsfornemmelse, erfaring, dømmekraft o.l. Det sidste falder under kategorien tavs viden.

Spørgsmålet er, hvad den tavs viden består af.

Michael Polanyi (1964) siger bl.a.: "Ingen viden kan være fuldstændig eksplicit. Tavs viden er mere fundamental end eksplicit viden: Vi ved mere end vi kan sige. Og vi kan ikke sige noget uden at bygge på en bevidsthed om tingene, som vi ikke kan fortælle om".

Polanyi beskriver det at udøve forskning som et sæt af færdigheder. Det gælder for udøvelse af færdigheder, at "en højt kvalificeret udøvelse opnås ved at følge et sæt regler, som ikke kendes som sådanne af den udøvende person" (Polanyi, 1964: 49 ff.).

Når man skal lære fra en, der virkelig kan, lærer man ved eksemplets magt, og man giver sig ind under den andens autoritet. Man følger læremesteren, fordi man har udviklet tillid til hans eller hendes måde at gøre tingene på, selv om man ikke i detaljer kan analysere, hvad der sker.

Ved at efterligne eller gøre lige sådan samler man ubevidst kunstens regler op, inklusive de regler, læremesteren ikke selv kan sætte op på formel. Disse skjulte regler, skriver Polanyi, kan kun blive indoptaget af den person, der er villig til i en vis udstrækning at overgive sig ukritisk i imitationen af den anden. Et samfund, der vil videreføre personligt udviklede kvalifikationer, må derfor bøje sig for traditionen.

Det kan være et problem i dag, hvor demokratiopfattelse og rettighedstænkning tilsiger, at man skal forholde sig kritisk og selvstændigt til alt. Polanyi siger om dette bl.a.: Hvis vi ønsker at tage kritisk stilling til det vi lærer, forudsætter det, at lærestoffet er bragt på eksplicit form. Men tavs viden unddrager sig principielt kritik. Meget tyder på, at man ikke kan drive forskning i top, hvis man unddrager sig tavs viden. Ønsker man at erhverve tavs viden, er man henvist til at afstå fra kritisk stillingtagen mens læringen står på.

Den tavs viden rummer ifølge Polanyi en række forskellige dimensioner. Et bestemt stykke tavs viden har således en funktion, det sætter os i stand til at udøve. Det har en bestemt fremtrædelse,

en overflade, der er os bevidst. Det har en bestemt mening for os. Og det har en dybereliggende helhed.

I forskningen spiller den tavse viden en væsentlig rolle fra starten af. God forskning starter med et godt og originalt problem.

Men hvordan kan man overhovedet se at problem, endsige se et, der er godt og originalt?

At se et problem er at se noget, der er skjult. Det er at se et vink om eller en tilkendegivelse af en sammenhæng, andre ikke har set endnu.

At gøre en stor eller lille opdagelse forudsætter således, at man har en tavs forviden om noget, der endnu ikke er set eller opdaget. Tavs forskningsviden indebærer således ifølge Polanyi, (i) at forskeren kan fornemme, hvor det gode problem ligger, (ii) at han eller hun kan forfølge det ud fra en fornemmelse af, i hvilken retning løsningen skal søges, og (iii) at han eller hun på en gyldig måde kan forudane perspektiverne af den pågældende opdagelse eller problemløsning.

Læremesterforholdets betydning:

Bogen refererer en række undersøgelser der viser, at mesterlæren har nogle særlige kvaliteter i relation til forskeruddannelse. Bl.a. har påfaldende mange nobelpristagere stået i lære hos andre nobelpristagere. Der nævnes eksempler på at høje standarder overleveres via mesterlæren på tre måder. Læremestrene sætter ekstremt høje krav til deres eget arbejde, det lykkes for dem at fremkalde det mest fremragende hos eleverne og endelig er de ubønhørlige kritikere.

Jacobsen mener at der er for meget skolegangsagtigt over den danske ph.d. uddannelse, hvor der lægges vægt på kursusdeltagelse og på at udarbejde afhandling under vejledning.

Den vigtige psykologiske forskel mellem mesterlæren og afhandling under vejledning-formen er, at mesterlæren går ud fra, at personen ikke kan i forvejen, men skal oplæres fra bunden, mens afhandling under vejledning går ud fra, at personen kan i forvejen.

Den sidste form passer bedst til tidsånden, men måske lærer man mest ved mesterlæreformen, siger Jacobsen. Generelt mener han, at jo større vægt man lægger på forskningens opdagelses-side, desto større betydning må man tillægge praksislæring og mesterlære.

Del 3. Forskningens miljøer

8. Hvad er et godt forskningsmiljø?

Jacobsen drøfter forhold vedrørende et godt forskningsmiljø i relation til forskningsdelen i forskernes arbejde. Han refererer bl.a. forskellige undersøgelser, der viser at et godt samarbejde både på et institut, men også med eksterne partnere, er meget vigtigt. Desuden nævnes, at et godt forskningsmiljø er betinget af accept, tolerance og åbenhed.

9. Forskningsmiljøets grundstemning

Jacobsen argumenterer for, at en institutstemning udgør en stabil social realitet, der har kraft til at påvirke forskernes produktivitet.

En given stemning er relativt stabil over tid, men kan sandsynligvis ændres f.eks. gennem ændringer over længere tid ved at der gradvist indføres et antal ny, meningsfulde handlinger i instituttets dagligdag.

10. Forskningsmiljøets sociale former

Stemningen i forskningsmiljøet optræder aldrig fritsvævende, den er vævet sammen med miljøets sociale former. De sociale former viser hen til det samlede billede af, hvem af medarbejderne, der arbejder sammen, om hvad, samt om, hvilket forhold de har til hinanden
Forskningsmiljøets sociale former udformes under indflydelse af dels miljøets paradigmestruktur, dels miljøets normer for konkurrence og samarbejde.

De monoparadigmatiske institutmiljøer er karakteriseret ved, at der er én grundopfattelse af faget. Et sådant monoparadigmatisk miljø vil typisk arbejde inden for hvad Kuhn kalder normalvidenskab: Hver forsker løser en lille specialiseret opgave, der bringer faget et stykke videre inden for en enormt omfattende international arbejdsdeling.

På andre institutter eksisterer flere faglige grundmodeller side om side, det giver et såkaldt flerparadigmatisk miljø. Her er der tale om flere mønstre for, hvordan faglighed spiller sammen. Nogle steder er der åben kamp mellem opfattelserne og dermed om penge, stillinger, pensum, mv. Andre steder er der en tilstand af resigneret våbenstilstand, hvor enhver passer sit. En tredje mulighed er at man bestræber sig på at lade sig inspirere af forskellighederne, man kan kalde mønsteret frugtbar sameksistens, siger Jacobsen.

I al forskning er der både samarbejde og konkurrence. Rundt omkring i verden er der stor forskel på, hvordan dette foregår. I USA er konkurrencemomentet mest tydeligt, mens samarbejde spiller en større rolle i Skandinavien og andre europæiske lande.

Forskningsmiljøets sociale former har megen indflydelse på forskernes produktivitet og forskningskvaliteten, konkluderer Jacobsen. Det har noget at gøre med, hvordan man på et institut forholder sig til det paradigmatisk, og om man ser positivt på eventuelle forskelle i opfattelserne hos forskerne. Det synes også at have en klar betydning, om instituttet kan ramme den rette balance mellem konkurrence og samarbejde.

For det sidstnævnte har forskningsledelsen en væsentlig rolle.

11. Forskningsledelsens rolle

Jacobsen argumenterer for, at der er flere opgaver for en institutleder, og en af de vigtigste er at stimulere, udvikle og vedligeholde forskningsmiljøet. Han taler for en procesorienteret ledelsesform, hvor lederen skal have aktiv føling med samt aktivt stimulere medarbejdernes forskningsaktivitet.

Af forhold af betydning for et godt forskningsmiljø nævner Jacobsen, at der trods forskelle i opfattelsen skal være en grundlæggende gensidig accept. Forskningsledelsens rolle her er bl.a. at signalere, at alle medarbejdergrupper udfører vigtigt og værdifuldt arbejde for instituttet. Man skal ikke prøve at udviske forskelle og få forskerne til at ligne hinanden. Forskning, der sætter fingeraftryk, udvikles ved rendyrkning af en bestemt ting eller et bestemt område.

Det gælder altså om at udvikle en forskningskultur, hvor forskelle er legitime, og hvor der er stærke normer for, at enhver har ret til at være til på sin egen måde og at arbejde på sin egen måde.

Hvordan udvikles det gode forskningsmiljø?

En forudsætning er, at der er kvalificerede medarbejdere. Derudover peger Jacobsen på tre komponenter, der bør være til stede, hvis man ønsker et miljø, der fremmer forskningens produktivitet og kvalitet mest muligt, herunder forskningens opdagelsesprægede og kreative dimensioner:

1. Der skal udvikles en forskningsvenlig grundstemning på instituttet.

2. Der skal udvikles en produktiv omgang med instituttets paradigmestruktur, herunder specielt et positivt syn på instituttets forskelle. Og der skal udvikles en optimal balance mellem konkurrence- og samarbejdsdimensionerne i forskningsaktiviteten.
3. Der skal udvikles en ledelsesform, der ser de to foregående punkter som en væsentlig ledelsesopgave, og som i sammenhæng dermed er procesorienteret, dvs. ser som sin hovedopgave at følge og stimulere forskningsproces og forskningsaktivitet på instituttet.

Del 4. Forskning som samfundsaktivitet

12. Forskningens rolle i samfundsudviklingen

Jacobsen drøfter forskerens rolle i samfundet ud fra tre positioner: Forskeren som embedsmand, som producent og som den intellektuelle.

Han beskriver nogle problemer ved de tre roller og mener, at det ville være ønskeligt, om forskerrollen kommer til at stå klarere i omgivelsernes øjne. Han siger bl.a.: "Forskningens fornyelsesbidrag til videnssamfundet kan blive større og mere mærkbart, hvis forskerrollen redefineres og skæres skarpere ud: Forskeren bør ses som en intellektuelt topkvalificeret ideskaber og samfundsfor-nyer, som en professionel tænker, opdager og undersøger. Han eller hun bør arbejde ud fra sin profession, etik, metoder, forpligtelser og sædvaner. Han eller hun bør have udtryks- og publiceringsfrihed, og en loyalitetsforpligtelse over for de grupper, vedkommende interagerer i relation til".

Hans hovedtanker og relationerne mellem dem fremgår af figuren nedenunder:

